

ורכב מאמינים

עלון שבועי מבית בני אמונים

פניני אמן ותפלה בפרשה

מאוצרות אמונים

התקבלה אמר לה הפלאה: יכולה את לקרא את שם בנך 'שמעאל', שכן מִבְּטָח לך שישמע ה' לתפלתך מעתה ועד עולם. שהלא דברים קל וחומר: אם הקשיב לתפלה ששגשגת בלבך, בודאי יאזין לך כשתבטאי את התפלה בפיו.

שיורי מצוה

תפלת גוי נשמעת מתוך צרה

"ויאמר לה מלאך ה' הנה הרה וילדת בן וקראת שמו ישמעאל כי שמע ה' אל עניך" (טו יא)

מדוע נאמר: "כי שמע ה' אל עניך" ולא "כי ראה ה' את עניך"?

מפרש הנצי"ב מוהלוזין:

תפלתו של יהודי נשמעת ונענית, גם כאשר הוא מתפלל בעבור חברו, בעוד הוא עצמו אינו נתון בצער. אך תפלתו של גוי אינה נענית אלא אם הוא מתפלל עבור צרתו האישית. זוהי הסבה שאמר מלאך ה' להגר: "כי שמע ה'" - אל תפלתך, רק משום שראה "אל עניך".

העמק דבר

ראית פני השכינה בזכות ברית המילה

"ואתנה בריתי ביני ובינך וארבה אותך במאד מאד" (יז ב)

פרש רש"י כי כאן בשור הקדוש ברוך הוא לאברהם שבזכות מצות המילה זכה לראות את ארץ ישראל. על פי זאת פרש רבי יששכר דב קנפסלר, רב בית הכנסת סיני בלונדון, את גסח 'הרחמן' שאותו אנו אומרים בסעדת ברית המילה: "הרחמן הוא יברך הרב הנמוח לשמונה... וזכה לראות פני השכינה שלוש פעמים בשנה", בזכות המילה זכו ישראל לראות את הארץ, ולפיכך שעת הברית היא הזמן לבקש שאכן זכה הרב הנמוח לחלק בארץ הקדושה, ומתוך כך זכה לראות פני השכינה שלוש פעמים בשנה [כמבאר בגמרא (פסחים ח ב) שרק מי שיש לו חלק בארץ ישראל מחיב לעלות לרגל].

נהמת דב

אברהם השריש אמן לדורות

"ויצא אתו החוצה ויאמר הבט נא השמימה וספר הכוכבים אם תוכל לספר אתם ויאמר לו כה יהיה זרעך; והאמן בה' ויחשבה לו צדקה" (טו ה-ו)

יש להבין: מדוע דוק אמונה זו נחשבה לאברהם לצדקה? ובכלל, וכי היה צד לחשב שאברהם לא זאמן להבטחה שיצאה מפי ה'?

באר רבי אברהם יוסף קניזוויט הי"ד רבה של וואוויטש:

דבר ה': "כה יהיה זרעך" לא נאמר בגדר הבטחה, כי אם בגדר ברכה. אברהם ענה אמן על ברכה זו, ונחשב לו הדבר לצדקה, שכן בכך קבע לדורות בקרב בניו אחריו את מצות עניית אמן על הברכות. כפי שגורמו בלשון 'האמין' [לשון הפעיל], כלומר, שגם לכל הבאים אחריו שיפידו אף הם על עניית אמן. את השרשת מצות עניית אמן לדורות, החשיב לו הקדוש ברוך הוא לצדקה.

בית אברהם

יח ב] כל המעשים, אדון כל הנשמות", כדי שבכך נפנים את אשר למד אברהם לבני דורו שבאותה מדה שהוא יתברך 'אדון' בעולם הנשמות, כך הוא 'רבון כל המעשים' הנעשים בעולם הזה.

צ"ח ברכות ז ב

'ישמע אל' - ללא כל ספק

"ויאמר לה מלאך ה' הנה הרה וילדת בן וקראת שמו ישמעאל כי שמע ה' אל עניך" (טו יא)

את תבות: "שמע ה' אל עניך" תרגם אונקלוס: "קביל ה' צלותיך". ויש להבין: אם הגר קראה ל'שמעאל' על שם העבר, שתפלתה התקבלה, היה עליה לקרוא: 'שמע-אל', ולא: 'שמעאל' - לשון עתיד? עוד יש לברר: היכן מציינו שהגר התפילה?

פרש רבי אברהם מונסוניגו:

תפלתה של הגר לא התפרשה בפסוק לפי שלא נשאה אותה בפיה, כי אם בלבה. כיון שתפלתה

מפתח הבנים נעוץ בשער התפלה

"ויצא אתו החוצה ויאמר הבט נא השמימה וספר הכוכבים אם תוכל לספר אתם ויאמר לו כה יהיה זרעך" (טו ה)

יצא מאצטגנינות שלה, שראית במזלות שאינה עתיד להעמיד בן" (רש"י, ע"פ ב"ר מד יב).

פרש המקובל רבי יוסף ג'קטיליה:

אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם: אף כי לפי המזלות והכוכבים אינך יכול להוליד, "כה יהיה זרעך"; אכן, לפי כת הטבע אינך יכול להוליד בנים זולתי בכת המדה הנקרא 'פ'ה', שהיא שער התפלה, ובה יפיק כל שואל שאלתו לשנות כת המזלות. והיא המהפכת מדת הדין לרחמים ומביאה תחת מות חיים, תחת הלי רפואה, תחת עקרות זרע". אף סוד ברכת הפהנים טמון במדת 'כה', כפתוב (במדבר ו כ): "דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל".

שערי אורה שער א

אדון כל המעשים

"ויאמר ה' אלקים בקה אדע כי אירשנה" (טו ח)

על פסוק זה דרשו חכמים (ברכות ז ב): "מיים שבא הקדוש ברוך הוא את העולם לא היה אדם שקראו להקדוש ברוך הוא אדון, עד שבא אברהם וקראו אדון".

באר ה'נודע ביהודה:

בדורות הראשונים היו האנשים במחשבה מטעית שאין זה מכבודו של הבורא יתברך להנהיג את עולמו השפל בעצמו, לפיכך סברו כי רק את העולמות העליונים הוא מנהיג בעצמו, ואלו את הנהגת העולם השפל מסר למשרתיו - דגמת גרמי השמים והמזלות (ראה דרשות הר"ן הדרוש התשיעי). אברהם היה הראשון שפעל כדי לעקר מחשבה זו מלבו. הוא קרא לקדוש ברוך הוא 'אדון העולם', ובכך למד את בני דורו שאף את העולם הזה מנהיג הקדוש ברוך הוא לבדו ומשגיח עליו בעצמו בכל עת ובכל שעה.

כדי שישוד אמונה זה שירשנו מאברהם אבינו ישרש אף בלבנו, קבעו חכמים בברכת 'אלקין' נשמה את השבח: "רבון [אדון] בארמית, אונקלוס בראשית

יהויס הקריסו!

הקפדה על השקמת בית המדרש מדי בקר לאמירת ברכות השחר בהברית, היא המפתח שבאמצעותו תזכו לקיים את תקנת חכמים - לענות צ' אמנים בכל יום (ראה 'משנה ברורה' ו יא). הצטרפו גם אתם לרכות 'בני אמונים' שזכו להאיר את אור האמונה בלבם!

אה צדיקים יודו לשמך' (תהלים קמ יד)

דרש רבי יעקב יהושע פרומן מלודז: הנהר הקדוש (תמוני זוח"ח קלב א) דורש כי המלה 'צדקה' רומזת למסת ארבעת הדברים שבקדשה שהאדם מחיב בהם בכל יום: צ' אמנים, ד' קדשות, ק' ברכות, ה' חמשי תורה.

לכך רמזה התורה בפרשתנו: "והאמן בה" - אברהם אבינו הקפיד על צ' אמנים, "ויחשבה לו צדקה" - ובכך השלים את החיובים שגורמו במלה 'צדקה'.

נחלת יעקב יהושע פרו' שמות

ברכות השחר (א)

מאה ברכות כנגד המגפות

במסכת מנחות הובא: "מניא היה רבי מאיר אומר: חב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר (בדברים י"ב): 'ועתה ישראל מה ה' אלקיך שאל מעמך'" (מג ב). ופרש"י (שם ד"ה מה): הפתוב אומר 'מה', ויש לקרא 'מאה', כלומר: 'מאה' ברכות ה' אלקיך, שאל מעמך'.

עוד מציינו שפנה הפתוב את דוד (שמואל ב' כג א): "נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הקם על", ודרשו חכמים (במ"ד יח א): 'על' בגימטרייה מאה, ומאו 'הקם על'? בימי דוד המלך היתה מגפה שבה מתו מאה אנשים מדי יום, ודוד המלך ברח קדשו העמיד תקנה בישראל שיברכו מאה ברכות בכל יום, ובזכות תקנה זו פסקה המגפה.

כדי להגיע למסכת מאה ברכות בכל יום, תקנו הסנהדרין שבאותו דור לברך בכל יום את סדר ברכות השחר שבהן אנו מודים על הטובות שעושה עמנו הקדוש ברוך הוא בכל יום ויום. ברכות אלו נוספו על מינו יתר הברכות שאנו מחייבים בהן, ובאמצעותן אנו זוכים להשלים מאה ברכות ביום כפי שתקן דוד (פרשה א"ח מו טו).

עוד באר הב"ח (שם) כי מדי יום מתחדשת עלינו סכנת מגפה, ובאמצעות ההקפדה על תקנת מאה ברכות אנו עוצרים אותה מלפגע בנו.

כל ברכה בזמנה

בדברי הגמרא (ברכות טו ב) מבאר שמלכתחלה היתה התקנה לברך לא אחת מברכות השחר בגינה שבו נתיים המטובה שעליה הברכה מתקנת, כגון: ברפת 'אשר נתן לשכוי' בעת שמיעת קול התרנגול, ברפת 'פוקח עורים' בעת שרמים, זמן לבישת הבגדים. אולם במינה שפאשר אין קמים משנת הלילה אין זינו נקיות, נוהגים אנו לברך את כל הברכות הללו בזו אחר זו קדם התפלה ('שלחו ערוה' א"ח מו ב).

ברפת הנותן לשכוי בינה

בברכה הראשונה שבסדר 'ברכות השחר' אנו מודים על הבריאה הנפלאה ביותר, הלא היא הבינה שהיא יסוד היסודות לכל הטובות וההנאות שבעולם.

יסודה של ברפת 'הנותן לשכוי' נמצא בשבח שטיבח איוב את הקדוש ברוך הוא (לח לו): "מי שות בשחות חמרה או מי נתן לשכוי בינה". רש"י שם מפרש כך: "לשכוי" זה תרנגול בלשון חכמים. ויש אומרים שזה הלב שהוא שוכה וצופה ומחשב את הנוולות. מתוך כך אף בחלקו הראשונים לגבי מהות הברכה שולפנינו:

יש הסוברים שבברכה זו אנו מודים על הטובה שעשה עמנו ה' יתברך בנותנו בתרנגול הנקרא 'שכוי' (ראה ר"ח כו א), כח הבחנה מיוחדת להבחין בשעה שבה מסתים הלילה ומתחיל היום, ובאמצעות קריאתו באותה שעה יכולים אנו לדעת אימתי עולה השחר. (אבודרהם סדר ברכות השחר; ובנו מנהג תפלה ד ד). לשיטה זו, מי שלא שמע קול התרנגול אינו מברך ברכה זו (כפי תד"א א"ח מו א).

במהלך חיינו מפקימים אנו טובות רבות במעלל חיים רבים שנבראו בעולמנו. הסבה שדוקא על קריאת התרנגול תקנו לנו ברכה מיוחדת, היא משום שקריאת התרנגול מלמדת אותנו יסוד חשוב: כל מצוה התלויה בזמן עלינו להקפיד לקיימה לפי הזמן הנוהג במקום שבו אנו נמצאים באותה עת. בדייק כפי שהתרנגול קורא בעת שעולה השחר, בכל פעם בהתאם למקום ולזמן שבו הוא שוהה (סדור 'באר חיים' עמ' ל).

הודאה על הבינה

לעמדת זאת, יש הסוברים שבמלה 'שכוי' אנו מתחייבים ללב האדם, ואנו מברכים על כך שכלת בינת הלב מבחין האדם בין היום לבין הלילה. ואולם, תקנו לנו לברך ברכה זאת בעת שמיעת קול התרנגול משתי סבות: א. א. שאף הוא זכה לתבונה להבחין בין היום ובין הלילה. ב. יש מקומות שהתרנגול מכנה 'שכוי' כמו שמכנה לב האדם. לשיטה זו, גם מי שלא שמע את קול התרנגול יכול לברך את הברכה (רא"ש ברכות ט כג).

לכאורה ראוי היה שההודאה על הפתנה הגדולה ביותר שנקבלנו, על הדעת שחנן אותנו הבורא, תתמקד באחד מן הפריטים הרבים המבטאים את עצמותה. הרי היכלת להבחין בין אור היום לחשכת הלילה, כה פשוטה היא, עד שאפלו בריאה פחותה בתרנגול מסגלת לך. ואם כן, מדוע בחרו חכמים לצנו דוקא את הפרט הזה בגסס הברכה?

הספא מסלבודקא אמר כי התשובה לך כך סמונה בגסס ברכות (נט א): "מודע אנחנו לך על כל טפה וטפה שהורדת לנו". אמנם השכל הוא היצירה הכפירה ביותר בבריאה, שכן זו יצירה שנובראה בחכמה עליונה בלתי ניתנת לתאר, אך פבאנו להודות עליו חובתנו לזכר כי הוא מרוב מאין ספר 'פפות' שלו בינה שעל כל אחת מהן עלינו להודות בפני עצמה. בדייק כפי שביירית הגשמים חובה עלינו להודות על כל טפה וטפה. לפיכך אנו בוחרים בגרדה הנראית כפשוטה ביותר ומייצרים דוקא אותה בברכה (הידוהו ולשבח עמ' קטו).

להבדיל בין טוב לרע

בעל סדר חיים' (סדר ברכות השחר) כתב שיש במשמעותה של ברכה זו אף הודאה על כך שנתן הקדוש ברוך הוא בידי האדם את כח הבחירה - להבחין בין דרך הטוב המשולה ל'יום' לבין דרך הרע המשוולה ל'לילה'.

בספר דברי רמיהו' (תפלה א) מוסיף כי מסבה זו נוספה ברפת 'אשר נתן לשכוי' לברכת 'אלקי נשמה' ולברכות התורה, ולמנו שרין באמצעות הנשמה הקדושה שבקרבנו והתורה המדריכה את חיינו, נוכל לזכות להבחין בין 'חיים' - סמל לחיים המאירים והטובים, לבין 'הלילה' - סמל לחיי הרשעים והרובים שחשך.

ברוך אמה ה' אלקינו מלך העולם [אשר נתן] הנותן לשכוי - לתרנגול [ויש מפרשים: ללב הנקרא 'שכוי'] בינה לקרא בעת שעולה השחר, ובכך יודעים הבריות להבחין בין יום ובין לילה. אמו - אמת שעלינו להודות לה', על שנתן בינה בתרנגול [ובלב האדם] להבחין בין היום ובין הלילה.

סופה של תפלה שמתקבלת לרצון

לאחר פטירתו, ובתנאי שתבטיח להניח מיום בר המצוה.

האב והבן שהתקשו לעמוד מול דמעות הסב הכיחיו למלא את הבקשה, ואז פנה הישיש לזונתו המסורה ואמר לה: "מרו החזון איש הביטיח שתפלה לא חוזרת ורקם. המשיכי להתפלל... אלו היו מלותיו האחרונות של הזקן, ומשטימן נטל פוס מים, ברך 'שהכל', שטה מעט ואחר עצם את עיניו ונצח.

את חגיגת הבר מצוה לבנו, חתשים לאחר פטירת אביו, חגג פינחס באולם מפאר בהתאם למעמדו. בשיאו של המעמד העניק לבנו את התפלה, שאותו ארו בשקית חדשה ומהדרת. הנער היה נרגש ביותר מהמפתח המיוחד, והוא בקש מאביו להניח בימים הקרובים בבית הכנסת. הבקשה הטרידה מעט את אביו, אשר לרגע לא נזח את חזונו לראות את בנו עמיר הפטרונות ממשו בדרכו, ואכן, תוך זמן קצר הברך לו כי חששו לא היה לשוא...

בבית הכנסת נקשרה נפשו של הבן בגפס אחד המפלייל, אברך מפורסם, והוא בקש ממינו להדריכו בהנחת התפלה. לאחר שיהה קצרה שיערו השניים הפתח האברך לראות נער נבון במיוחד, שהוא כבוד ועם הארץ בכל הנוגע לתורת ישראל, מנהיג והלכותיה. מי החל ללמוד על קצה המזלג משיגים יחידים ביסודיים, והדברים משכו את לב הנער בעבותות.

זמן לא אחר מכן יצאו הוריו של הנער לנסח בקשה מיים בחייל והיציעו לו להצטרף אליהם. נהפך רבה היתה הפתעתם כאשר הנער ותר על מקומו לאחותו, בתואנה כי הוא מבקש להשקיע את הימים בלמודיו, לקראת מבחני הבגרות. הוריים נסעו בלעדי, ולרגע זה המתין הנער. הוא התקשר לאברך שעמו היה בקשר ובקש להתארח בביתו לשבת הקרובה. האברך נענה בשמחה, וכן זכה הנער לחוות לראשונה בחייו שבת כהלכתה. הוא לא חדל מהלהלהב מהמראות המיוחדים שאליהם נחשף, החל ממעמד הדלקת הנרות, המשך הפולות המרגשות, בסעודת העשירות בחיך רוחני ועשמי ובדברי התורה הנגימים.

אור השבת שהעבר כפחיל דוקים מבית סבא, דרך האב שנטש את הדרך, שב והבצר בלב הנכד והיה לאש בוערת שהאירה את כל הפנות האפלות בלב.

ולא חף זמן רב, עד שהנער הצעיר נגש לאביו וצלה לו כי הוא החליט להתקרב לתורה ולמצוות. קשה לתאר את ההלם שאחז באביו. בתחלה נסה להניאו ותאר לו בצבעים ורדדים את העתיד המבריק שבו יתגלה מלאכים ומאידך צעב בשחור את העתיד הצפוי לו פחדו מן הפנול. אלא שהבן, כפי הראה, ירש ממנו את עקשנותו, ולאביו לא נותר אלא להפנע.

הנער עבר ללמוד בישיבה קדושה, תוך שהוא משקיע את מיטב כשרונותיו בתורה, עושה חיל וגדל לאחד מבחירי הישיבה. שנים מספר לאחר מכן נשא לבת למשפחה מיוחסת והקים בית ואמן בישראל.

בית זה תורו של אביו להתארח בבית בנו, יחד עם רעייתו ובתו המתבגרת. שנים רבות עברו מאז זכה בפעם האחרונה לחוות שבת יהודית אמיתית, המראות צברו את זכרונותיו הישנים משנות ילדותו בבית יהודי שבו גדל, הפיחו בו רוח חיים ועוררוהו לשוב בתשובה שלמה.

כמה הצר פינחס על כך שאמו הישישה הסתלקה זה מכבר לבית עולמה ולא זכתה לראות בהתבששות תפלותיה. הוא לא יכול היה לשפוט את שיעת פטירתו של אביו, עת פנה לאמו ואמר לה את מלותיו האחרונות: "מרו החזון איש הביטיח שתפלה לא חוזרת ורקם. המשיכי להתפלל..."

עם צאת השבת בקש מבנו להתלחח אליו לקבר הוריו ברה המנוחות. שם, כשדמעות זלוגות מעיניו אמר בקול בוטח וצלול: "אבא ואמא היקרים, אני מבקש את סליחתכם על הצער הנצעים שגרמתי לכם עד סוף ימייכם. אולם דעו לכם שהתפלות הרבות ששפכתם הביאו אותי, לכל הפחות בשארית ימי, לשוב אל אור התורה שהחלחלת לי בגלותי, ולהיות אב לבן וסב לנכדים והולכים בדרך התורה".

מוסף שבי"ח ובהל תשי"ט